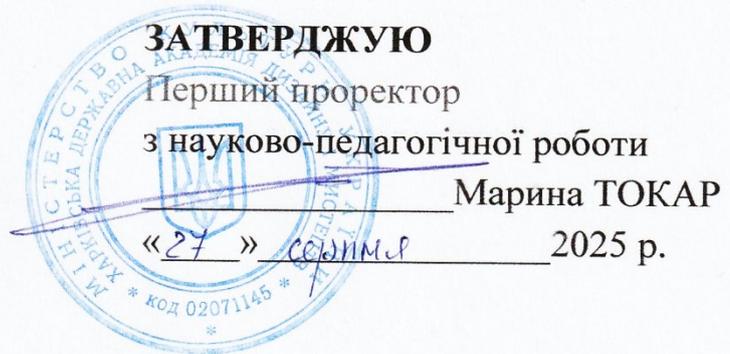

ХАРКІВСЬКА ДЕРЖАВНА АКАДЕМІЯ ДИЗАЙНУ І МИСТЕЦТВ
Кафедра РЕСТАВРАЦІЇ ТА ЕКСПЕРТИЗИ ТВОРІВ МИСТЕЦТВА

РОБОЧА ПРОГРАМА

ОБОВ'ЯЗКОВОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ОК 22 ПЕДАГОГІЧНА ПРАКТИКА
(шифр та назва навчальної дисципліни)

рівень вищої освіти перший (бакалаврський)
перший(бакалаврський) / другий (магістерський) / третій (освітньо-науковий)

галузь знань 02 Культура та мистецтво

спеціальність 023 Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація

освітня програма Реставрація та експертиза творів мистецтва

факультет Образотворче мистецтво

ХДАДМ 2025

Робоча програма навчальної дисципліни Педагогічна практика для здобувачів вищої освіти 3 курсу першого (бакалаврського) рівня зі спеціальності 023 Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація ОПП_реставрація та експертиза творів мистецтва

Розробники: _____ Вячеслав ШУЛІКА
(підпис) (ім'я та прізвище)

Робоча програма розроблена кафедрою реставрації та експертизи творів мистецтв та затверджена протокол від «27» серпня 2025 року № 23

Завідувач кафедри _____ Вячеслав ШУЛІКА
(підпис) (ім'я та прізвище)

Гарант освітньої програми _____ Наталія АНТОНЕНКОВА
(підпис) (ім'я та прізвище)

УЗГОДЖЕНО

Декан ОМ факультету _____ Ольга ІВАЩЕНКО
(підпис) (ім'я та прізвище)

ЗАТВЕРДЖЕНО

Методичною радою ХДАДМ

Протокол від «27» серпня 2025 року № 25-04

АНОТАЦІЯ

Освітня компонента Педагогічна практика є частиною блоку обов'язкових дисциплін, відповідає стандарту вищої освіти першого освітнього рівня (бакалавр). Під час навчання здобувач вищої освіти повинен опанувати роботу з аудиторією, навички викладацької діяльності, вміти поставити завдання і отримати відповідний результат. Педагогічна практика бакалаврів спрямована на роботу із шкільною аудиторією та аудиторією рівня молодшого бакалавра (художні училища, коледжі).

Педагогічна практика здобувачів ОПП Реставрація та експертиза творів мистецтв (бакалавр) проводиться у 6-му семестрі. На неї відводиться 3 кредити, 90 академічних годин (3 тижні, 45 год аудиторних практичних, 45 год – самостійної роботи). Форма контролю — диф.залік. Робота кожного здобувача-практиканта ведеться згідно індивідуального плану, який затверджується керівником практики у перші дні її проходження. Педагогічна практика включає 2 теми та 6 завдань, що взаємопов'язані за змістом.

ABSTRACT

The educational component *Pedagogical Practice* is part of the block of compulsory disciplines and complies with the higher education standard of the first cycle (Bachelor's degree). During the course of study, a higher education applicant must acquire skills in working with an audience, teaching competencies, and the ability to set tasks and achieve appropriate results. The pedagogical practice for bachelor's students is aimed at working with school students and learners at the junior bachelor level (art schools, colleges).

Pedagogical practice for students of the Educational and Professional Program *Restoration and Examination of Works of Art* (Bachelor's degree) is conducted in the 6th semester. It is allocated 3 credits, amounting to 90 academic hours (3 weeks, including 45 hours of in-class practical training and 45 hours of independent work). The form of assessment is a differentiated credit. The work of each student intern is carried out in accordance with an individual plan approved by the practice supervisor in the first days of the practice. Pedagogical practice includes 2 topics and 6 tasks that are interconnected in content.

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітня програма, рівень вищої освіти	Характеристика навчальної дисципліни
		денна форма здобуття освіти
Кількість кредитів –3	Галузь знань 02 культура і мистецтво	Обов'язкова
	Спеціальність 023 Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація	Мова навчання: <u>українська</u>
Модулів –1	Освітня програма Реставрація та експертиза творів мистецтва	Рік підготовки:
Змістових модулів – 2		3-й
Загальна кількість годин - 90		Семестри
		6-й
Тижневих годин для денної форми навчання: Аудиторних - 6	Рівень вищої освіти перший (бакалаврський)	Лекції
		-
		Практичні, семінарські
		45
		Лабораторні
		-
		Самостійна робота
		45
Індивідуальні завдання:		
-		
Вид контролю: диф. залік		

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Предметом вивчення навчальної дисципліни є методики викладання образотворчого мистецтва, впровадження методик на практиці.

Міждисциплінарні зв'язки навчальної дисципліни. Педагогічна практика прямий зв'язок із дисц. Методика викладання дисциплін образотворчого мистецтва, Копіювання, Основи композиції, Техніка і технологія творів живопису, та дисципліни.

Мета викладання навчальної дисципліни: полягає в тому, щоб забезпечити здобувачів знаннями, вміннями та навичками для ефективного здійснення педагогічної діяльності. Основною метою педагогічної практики є освоєння сучасних методів і форм організації праці, а також новітніх технологій навчально-виховного процесу у спеціалізованих початкових мистецьких закладах художньої освіти різних типів власності. Практика спрямована на формування у здобувачів вміння застосовувати теоретичні знання на практиці, усвідомлення важливості професійних знань і розвиток прагнення до постійного вдосконалення своїх знань, умінь та педагогічної майстерності. Основною метою педагогічної практики 3 курсу (6 семестр) є оволодіння знаннями, вміннями та навичками для вирішення професійних завдань у педагогічній діяльності. Завданнями педагогічної практики є формування педагогічних умінь та навичок роботи в початкових мистецьких закладах художньої освіти, розвиток організаторських здібностей, розвиток педагогічного мислення, професійно-творчих навичок та зацікавленості у педагогічній діяльності.

У результаті вивчення навчальної дисципліни здобувач повинен:

Знати:

- основні напрямки модернізації професійної освіти;
- методологічні підходи до організації навчального процесу у початкових мистецьких закладах художньої освіти;
- зміст і оформлення документації, що супроводжує навчальний процес;
- методику підготовки теоретичного та візуального матеріалу для виконання практичних завдань;
- способи перевірки знань і вмінь, а також критерії оцінювання навчальних досягнень.

Уміти:

- здійснювати пошук і аналіз необхідної для навчання інформації;
- самостійно проектувати, реалізовувати та коригувати свою діяльність в рамках навчального процесу;

- розробляти навчально-методичні матеріали та ефективно застосовувати їх у навчанні;
- розробляти необхідну документацію для проведення теоретичних та практичних занять з учнями;
- аналізувати власну педагогічну діяльність і робити висновки для вдосконалення.

Мати навички:

- самостійної творчої та аналітичної роботи;
- використання інформаційно-комунікаційних технологій;
- визначення мети та завдань навчально-виховного процесу, враховуючи особливості фаху та навчальної дисципліни;
- застосування сучасних форм і методів організації навчально-виховного процесу;
- коригування навчального процесу на основі спостережень та аналізу його ефективності.

Завдання навчальної дисципліни:

2. Компетентності та програмні результати навчання навчальної дисципліни (згідно з освітньою програмою)

Компетентності, якими повинен оволодіти здобувач	Програмні результати навчання
Загальні компетентності (ЗК): ЗК 6. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях. ЗК 10. Навички міжособистісної взаємодії. ЗК 11. Здатність оцінювати та забезпечувати якість виконуваних робіт. ЗК 12. Цінування та повага різноманітності та мультикультурності. Спеціальні компетентності (СК): СК 3. Здатність формулювати цілі особистісного і професійного розвитку та умови їх досягнення, враховуючи тенденції розвитку галузі професійної діяльності, етапів професійного зростання та індивідуально-особистісних особливостей. СК 9. Здатність використовувати професійні знання у практичній та мистецтвознавчій діяльності. СК 13. Здатність викладати фахові дисципліни у дитячих спеціалізованих художніх та мистецьких закладах освіти.	ПРН 2. Здатність застосовувати методи і стратегії навчання та виховання в художніх закладах освіти. ПРН 3. Уміння працювати в команді, розвивати організаторські навички для успішного проведення навчальних і творчих процесів ПРН 9. Здатність презентувати результати досліджень і творчих проєктів у галузі мистецтва та реставрації на наукових конференціях, виставках та інших заходах. ПРН 11. Уміння інтерпретувати історичні та культурні контексти при роботі з мистецькими творами та культурними об'єктами. ПРН 12. Знання сучасних технологій у сфері реставрації, збереження та популяризації культурної спадщини. ПРН 15. Здатність до формування та реалізації освітніх та мистецьких проєктів на основі наукових і методичних підходів. ПРН 17. Уміння інтерпретувати культурні та мистецькі феномени, їх значення для розвитку

	суспільства та формування національної ідентичності. ПРН 18. Здатність презентувати художні твори та мистецтвознавчі дослідження у вітчизняному та міжнародному контекстах.

4. Програма навчальної дисципліни

Педагогічна практика складається з 1 модулю та 2 змістових модулів, які включають 2 теми та 6 завдань, що взаємопов'язані за змістом.

МОДУЛЬ 1

Змістовий модуль 1

ТЕМА 1 – розробка навчальної документації та методичних матеріалів для проведення теоретичних і практичних занять з учнями.

Завдання 1. Розробка робочого плану для проведення занять за обраною тематикою.

Завдання 2. Підготовка конспекту лекції для проведення занять на обрану тему.

Завдання 3. Підготовка візуальних методичних матеріалів для організації практичних занять.

Змістовий модуль 2

ТЕМА 2 – підготовка та проведення пробних занять у групі.

Завдання 1. Вивчення і узагальнення методики роботи викладача фахових дисциплін у навчальному закладі початкової спеціалізованої художньої освіти.

Завдання 2. Проведення пробних занять самостійно.

Завдання 3. Написання звіту про педагогічну практику з аналізом її результатів.

Після закінчення терміну практики здобувачі звітують на кафедрі про виконання її програми. Оформлений відповідно до всіх вимог звіт про практику приймається викладачем, який є керівником практики від кафедри.

Здобувачі надають такі звітні документи:

1. Індивідуальний план роботи.
2. Щоденник практики.
3. Робочий план проведення занять.
4. Теоретичний вступ для проведення практичних занять.
5. Візуальний методичний матеріал для проведення практичних занять.

5. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин					
	денна форма					
	усього	у тому числі				
		л	пр.	лаб.	ін д	с.р.
1	2	3	4	5	6	7
МОДУЛЬ 1						
Змістовий модуль 1						
ТЕМА 1						
Завдання 1. Розробка робочого плану для проведення занять за обраною тематикою.	6		6			
Завдання 2. Підготовка конспекту лекції для проведення занять на обрану тему.	27		9			18
Завдання 3. Підготовка візуальних методичних матеріалів для організації практичних	12		6			6
Разом за змістовим модулем 1	45		21			24
Змістовий модуль 2						
ТЕМА2						
Завдання 1. Вивчення і узагальнення методики роботи викладача фахових дисциплін у навчальному закладі початкової спеціалізованої художньої освіти.	21		6			15
Завдання 2. Проведення пробних занять самостійно.	12		12			
Завдання 3. Написання звіту про педагогічну практику з аналізом її результатів.	12		6			6
Разом за змістовим модулем 2	45		24			21
Всього годин	90		45			45

6. Теми практичних занять

Назва теми	Кількість годин
ТЕМА 1 – розробка навчальної документації та методичних матеріалів для проведення теоретичних і практичних занять з учнями.	
Завдання 1. Розробка робочого плану для проведення занять за обраною тематикою.	6
Завдання 2. Підготовка конспекту лекції для проведення занять на обрану тему.	9
Завдання 3. Підготовка візуальних методичних матеріалів для організації практичних	6

занять.	
ТЕМА 2 – підготовка та проведення пробних занять у групі.	
Завдання 1. Вивчення і узагальнення методики роботи викладача фахових дисциплін у навчальному закладі початкової спеціалізованої художньої освіти.	6
Завдання 2. Проведення пробних занять самостійно.	12
Завдання 3. Написання звіту про педагогічну практику з аналізом її результатів.	6
Всього	45

**7. Теми семінарських занять
ПРОГРАМОЮ НЕ ПЕРЕДБАЧЕНІ**

8. Самостійна робота

Назва теми	Кількість годин
ТЕМА 1 – розробка навчальної документації та методичних матеріалів для проведення теоретичних і практичних занять з учнями.	
Завдання 1. Розробка робочого плану для проведення занять за обраною тематикою.	-
Завдання 2. Підготовка конспекту лекції для проведення занять на обрану тему.	18
Завдання 3. Підготовка візуальних методичних матеріалів для організації практичних занять.	6
ТЕМА 2 – підготовка та проведення пробних занять у групі.	
Завдання 1. Вивчення і узагальнення методики роботи викладача фахових дисциплін у навчальному закладі початкової спеціалізованої художньої освіти.	15
Завдання 2. Проведення пробних занять самостійно.	-
Завдання 3. Написання звіту про педагогічну практику з аналізом її результатів.	6
Всього годин	45

9. Методи навчання

В навчальному процесі використовуються словесні, наочні, практичні, пояснювально-ілюстративні та дослідницькі методи. Системний підхід навчального процесу забезпечує методи навчання, такі як метод організації і проведення навчання, стимулювання і мотивації, контролю і самоконтролю в навчанні, інтерактивні та активні методи.

Серед інтерактивних методів застосовуються відповіді на запитання і опитування думок студентів; дискусії, мозковий штурм.

До активних методів відноситься виконання практичних завдань. Водночас зберігається інтерактивне спілкування з викладачем.

Наочний метод навчання спирається на візуальному сприйнятті інформації. в навчальному процесі активно використовуються ілюстративні матеріали.

Серед практичних методів застосовуються – виконання практичних робіт.

Також застосовуються методи дистанційного навчання, які не відрізняються від традиційних, крім онлайн формату.

10. Методи контролю

Програмою передбачено *рубіжні етапи контролю* у формі поточних переглядів практичних робіт та усного опитування. *Підсумковий контроль* засвоєння знань здійснюється у формі диф. заліку.

11. Критерії оцінювання результатів навчання:

- загальні критерії оцінювання результатів навчання;
- критерії оцінювання семінарських/практичних занять;

90–100 балів («відмінно» за національною шкалою, **A** — за шкалою ECTS) може отримати здобувач, який в повному обсязі опанував матеріал практичного курсу, творчо підійшов до виконання завдань, логічно побудував і професійно виконав усі завдання, надав додаткові варіанти за відповідними темами, крім того, брав участь та переміг (посів **1–3 місце**) у міжнародних або усеукраїнських конкурсах та акціях, здобувачських олімпіадах чи наукових конференціях з мистецтва або дизайну.

82–89 балів («добре» за національною шкалою, **B** — за шкалою ECTS) отримує здобувач, який добре опанував матеріал практичного курсу, вчасно та якісно справився з усіма поставленими завданнями, творчо підійшов до виконання цих завдань, але при цьому зробив декілька незначних помилок.

75–81 балів («добре» за національною шкалою, **C** — за шкалою ECTS) отримує здобувач, який в цілому добре опанував матеріал практичного курсу, вчасно та якісно справився з більшістю поставлених завдань, достатньо творчо

підійшов до виконання цих завдань, але при цьому виконана робота мала значні недоліки.

64–74 балів («задовільно» за національною шкалою, **D** — за шкалою ECTS) отримує здобувач, який не в повному обсязі опанував матеріал практичного та теоретичного курсу, справився з переважною більшістю поставлених завдань або виконав усі завдання на недостатньо професійному рівні, при цьому виконана робота мала значні недоліки (неохайність виконання, відсутність творчого підходу тощо).

60–63 балів («задовільно» за національною шкалою, **E** — за шкалою ECTS) отримує

здобувач, який в недостатньому обсязі опанував матеріал практичного курсу, справився з основними з поставлених завдань, але при цьому виконана робота має багатзначних недоліків (неохайність виконання, відсутність творчого підходу, невчасна подача виконаної роботи тощо).

35–59 балів («незадовільно» за національною шкалою, **FX** — за шкалою ECTS) отримує здобувач, який не впорався із головними задачами дисципліни, тобто не опанував більшість тем практичного курсу, пропускав заняття без поважних причин, допустив значну кількість суттєвих помилок при виконанні завдань. Про відсутність належних знань свідчать незадовільні підсумки поточного перегляду. У цьому випадку для одержання оцінки потрібна значна додаткова робота по виконанню усіх завдань відповідно програми курсу і повторна Perezдача.

1–34 балів («незадовільно» за національною шкалою, **F** — за шкалою ECTS) отримує здобувач, який не володіє знаннями з усіх модулів курсу, не виконав програми курсу і, відповідно, не впорався з поточними перевірками та не склав екзаменаційного перегляду. **B**

цьому випадку передбачений обов'язковий повторний курс навчання.

12. Розподіл балів, які отримують студенти

T1, T2, T3 – теми змістових модулів

	№ теми, завдання	Форма звітності	Макс. Кількість рейтингових балів
1	Тема1.Завдання 1	<i>Виконання оригіналів. Поточні перегляди</i>	10
	Тема1.Завдання 2	<i>Виконання оригіналів. Поточні перегляди</i>	20
	Тема1.Завдання 3	<i>Виконання оригіналів. Поточні перегляди</i>	30
	Тема2.Завдання 1	<i>Виконання оригіналів. Поточні перегляди</i>	10

2	Тема2.Завдання 2	<i>Виконання оригіналів. Поточні перегляди</i>	20
	Тема2 Завдання 3	<i>Виконання оригіналів. Поточні перегляди</i>	10
	РАЗОМ	ДИФ. ЗАЛІК	100

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, диференційованого заліку, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
75-81	C		
64-74	D		
60-63	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
1-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

13. Методичне забезпечення

1. Паршук С. М. Образотворче мистецтво з методикою навчання: методичні рекомендації. – 2020. – 81 с.
2. Методичні рекомендації кафедри РЕТМ розташовані у репозитарії ХДАДМ за посиланням: <https://www.ksada.org/repozytorij/kafedra-restavracyiyi-ta-ekspertyzy-tvoriv-mystecztva/>

14. Рекомендована література

Основна:

Базова:

1. Бучинський С.Л. Основи грамоти з образотворчого мистецтва / С.Л.Бучинський. К.: Мистецтво, 2001. - 178 с.
2. Кириченко М.А., Кириченко І.М. Основи образотворчої грамоти. - К.:Вища школа, 2002. – 190 с.
3. Методика навчання мистецтва у початковій школі: Посібник для вчителів./ Л.М. Масол, О.В. Гайдамака, Е.В. Белкіна, О.В. Калініченко,І.В. Руденко. – Х.: Вид. «Ранок», 2006. – 256 с.
4. Паршук С. М. Образотворче мистецтво з методикою навчання: [методичні рекомендації]. – 2020. – 81 с.
5. Школа малювання для малят: Навчальний посібник./Худ. А.Н. Лук'янов, Н. та А. Снегірьови, Т.А. Стасюк. – К.: ТОВ «Перо», 2008. – 96 с.
6. О. В. Іващенко, Л. Т. Швидун. Формування громадянської компетентності майбутніх педагогів в умовах сучасних українських реалій. Збірник наукових

праць. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. № 94. 2024. С. 123-130

Допоміжна:

1. Адамянц Р. А. Школа малювання. Крок за кроком / Р. А. Адамянц; худож. Р. Адамянц. – Харків : Книжковий клуб «Клуб сімейного дозвілля», 2009.– [76 с.] : іл.
2. Авторські уроки з образотворчого (візуального) мистецтва в 5 – 7 класах: Посібник для вчителя: У 2 ч. Ч 1 / Упоряд. Ж.С.Марчук, О.В.Ночвінова. – Х.:Веста: Вид-во «Ранок», 2005. – 368 с. – (На допомогу вчителю).
3. Вердіна С.В. Секрети педагогічної майстерності. Уроки для вчителя/ Вердіна С.В., Панченко А.Г. – Х.: Вид. група «Основа», 2008. – 111, /1/ с.: іл.. –(Серія «Педагогічні інновації. Майстерня»).
4. Пасічний А.М. Образотворче мистецтво: Словник-довідник /А.М.Пасічний. – Тернопіль, 2003. – 216 с.
5. Шевченко В. Я. Композиція плаката: Навч. посібн. / Володимир Якович Шевченко. – Х.: Колорит, 2007. – 133 с.
6. Микола Резніченко, Яніна Твердохлебова. Художня графіка. Книга 1. Навчальна книга – Богдан. 2011.
7. Все про малювання. Понад 200 технік, уроків і порад для художників-початківців Big School of Drawing. КМ-Букс. 2023. – 240 с.
8. Вотт Фіона. Арт-ідеї. Школа образотворчого мистецтва: понад 400 ідей малювання фарбами, пастеллю, кольоровими олівцями, чорнилом, ручками / В. Наливана (пер.з англ.) Антоній... Міллер (дизайн та іл.). К. : Країна Мрій, 2007. — 288с

15. Інформаційні ресурси

1. 1. International Journal of Conservation Science
<https://www.ijcs.ro>
(міжнародний фаховий журнал з проблем консервації та реставрації)
2. ICOM-CC (International Council of Museums – Committee for Conservation)
<https://www.icom-cc.org>
(міжнародні стандарти, термінологія, етичні принципи реставрації)